

Nr 5.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändring av reglerna om platsfördelning enligt riksdagsstadgan samt lagen om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m.

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft en inom första kammaren väckt motion, nr 39, av herr *Petrén m. fl.* samt tre inom andra kammaren väckta motioner, nr 22, av herrar *Persson* i Norrby och *Ericsson* i Näs samt nr 343 och 344 av herr *Håstad*.

I motionen I: 39 hemställes, »att riksdagen ville hemställa hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag i ändamål att bringa stadgandena i lagen den 6 juni 1930 om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. till överensstämmelse med de regler om proportionellt valsätt, som finnas i andra lagar».

I motionen II: 22 hemställes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen förslag till sådan ändring av gällande lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. att ordnandet av namnen å kandidatlistorna måtte ske enligt samma metod, som är föreskriven i Lag om val till riksdagen».

I motionen II: 344 hemställes, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära översyn och revidering av 1930 års lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m., så att dess fördelningsregler bättre klargöras i lagtexten och bringas så nära som möjligt den i vallagen numera införda metoden».

I motionen II: 343 hemställes, »att riksdagen ville besluta revidera riksdagsstadgan i vad avser val av utskott, så att dess fördelningsregler bättre klargöras i lagtexten och bringas så nära som möjligt den i vallagen numera införda metoden».

Beträffande motiveringen för de i motionerna framställda förslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till vederbörande motioner.

Gällande valförfattningar inrymma tvenne system för sammanräkning vid tillsättande av platser inom grupper och partier. Sålunda tillämpas den s. k. rangordningsregeln kombinerad med reduktionsregeln dels enligt 1949 års riksdagsstadga vid val inom kamrarna samt dels enligt 1930 års lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m., därest proportionellt val skall företagas vid annat val inom landsting än riksdagsmannaval eller ock vid val å kommunalstämma, municipalstämma, allmän rådstuga eller kyrkostämma eller inom kommunal-, municipal-, stads- eller kyrkofullmäktige. Reglerna om sådant valsätt äro fakultativa. Vid riksdagsmannaval samt vid kommunalval d. v. s. val av landstingsmän, kommunal-, municipal-, stads- och kyrkofullmäktige gäller en annan sammanräkningsmetod benämnd regeln om absolut rangordning.

Sammanräkningen enligt rangordnings- och reduktionsregeln tillgår på följande sätt:

Valsedlarna ordnas i grupper, så att sedlar med samma partibeteckning bilda en grupp. Inom varje grupp bestämmes därefter, i den mån detta är erforderligt för valet, ordningen mellan de å valsedlarna upptagna namnen. Så långt möjligt tillämpas härvid rangordningsregeln: om samma namn står först på mer än hälften av gruppens valsedlar (gruppens röstetal), blir detta gruppens första namn; upptaga valsedlar, som ha samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens röstetal, samma andra namn, blir detta namn gruppens andra och så vidare efter samma grund. När denna regel icke längre kan tillämpas, fortsätter sammanräkningen enligt reduktionsregeln. Enligt denna är ej ordningen mellan namnen utan deras röstetal, beräknat efter vissa grunder, avgörande. Detta röstetal fastställles genom särskilda sammanräkningar: en sedel, som icke fått något namn placerat, räknas som hel röst, en sedel med ett namn placerat, som en halv röst, en sedel med två namn placerade som en tredjedels röst o. s. v. För varje gång kommer det namn närmast i ordningen, som erhållit högsta röstetalet. Riksdagsstadgan och 1930 års lag om proportionellt valsätt innehålla ej några bestämmelser om fördelningen av platserna emellan oplacerade namn med lika röstetal. I praxis har denna fråga inom riksdagen lösts så, att det namn, som stått först å sedeln, ägt företräde framför längre ned placerade namn, varemot vid tillämpning av 1930 års lag lottning företagits i liknande fall.

Den absoluta rangordningsregeln enligt lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen innebär, att valsedeln gäller för de därå befintliga namnen i den ordning, vari de uppförts å densamma, och sålunda ej kan tillgodoräknas ett längre ned på sedeln upptaget namn, förrän samtliga ovanför befintliga blivit placerade. Röstmängden fördelas lika på varje röstenhet, d. v. s. platsens tillsättande åstadkommes i lika mån av varje avgiven röst.

Den proportionella valmetodens genomförande år 1909 innebar, att rangordnings- och reduktionsregeln föreskrevs i samtliga ifrågakommande valförfattningar. Så blev alltså även fallet vid val till riksdagens utskott enligt en samma år antagen stadga i ämnet. Motsvarande bestämmelser inflöto i en år 1913 utfärdad stadga om val inom landsting och stadsfullmäktige. Sistnämnda stadga ersattes år 1930 av lagen om proportionella val inom landsting, å kommunalstämma m. m. I denna författning bibehölls den i 1913 års stadga föreskrivna sammanräkningsmetoden. Någon övergång till den absoluta rangordningsregeln, som åren 1921 och 1922 införts vid riksdagsmannaval resp. kommunalval var vid detta tillfälle icke ifrågasatt. Likaledes bibehölls den äldre regeln oförändrad i 1949 års riksdagsstadga.

I en motion (II: 362) vid 1945 års riksdag hemställdes om sådan översyn och revidering av den då gällande stadgan om val till riksdagens utskott att dess fördelningsregler bättre klargjordes i lagtexten och bringades så nära som möjligt den i vallagen föreskrivna metoden. I sitt avstyrkande utlåtande över motionen framhöll utskottet (utl. nr 13) bl. a., att rangordnings- och reduktionsregeln under vissa omständigheter skulle kunna tänkas leda till oförutsedda konsekvenser; de praktiska erfarenheterna syntes emellertid vid detta tillfälle icke vara sådana, att ett behov av ändrade regler kunde anses föreligga. Motionen föranledde icke någon riksdagens åtgärd.

Att olägenheter kunna uppkomma vid platsfördelning inom grupp med samma partibeteckning enligt rangordnings- och reduktionsregeln belyses av omständigheterna vid ett i motionerna omnämnt val föregående år. Osäkerheten rörande de härom gällande författningsbestämmelsernas rätta tolkning liksom risken för att väljarnas mening icke skall komma till rättvist uttryck i valresultatet utgöra enligt utskottets mening bärande skäl för en revision av desamma. Härvid bör om möjligt en enklare sammanräkningsmetod eftersträvas än den vid riksdagsmannaval och kommunalval gällande. Denna skulle nämligen genom sin invecklade beskaffenhet sannolikt komma att medföra tolkningssvårigheter vid tillämpningen särskilt inom de kommunala församlingarna. En utredning i ämnet med avseende på 1930 års lag om proportionellt valsätt vid val inom landsting etc. faller inom ramen för direktiven till 1946 års kommunallagskommitté och torde därför böra verkställas av denna. Resultatet av denna utredning bör sedan kunna tjäna till vägledning vid en revision av 1949 års riksdagsstadga.

Utskottet hemställer alltså,

- 1) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 39, II: 22 och II: 344 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning av frågan om revision av 1930 års lag om pro-

portionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. i syfte att undanröja rådande olägenheter vid platsfördelning inom grupp med samma partibeteckning; samt

2) att motionen II: 343 måtte anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört och hemställt.

Stockholm den 28 februari 1950.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Gottfrid Karlsson, Herlitz*), Björck, Gustav Emil Andersson, Thun*), Damström, Georg Pettersson, Ramberg och Stener*); samt

från andra kammaren: herrar Hallén, Fast, Pettersson i Norregård, Norén, Swedberg, Spångberg, Jonsson i Haverö, Hammar, Håstad*) och Löfroth.

---

*) Ej närvarande vid justeringen.